

2 Næringspolitisk program 2020-2024

3 Bærekraftig matproduksjon

4 Norges Bondelag arbeider for inntekter og rammevilkår som gjør det attraktivt for norske bønder å
5 produsere mat på jord og beiter over hele landet. Dette skaper verdier og arbeidsplasser. Dette
6 dokumentet inneholder våre løsninger på de temaene som vi mener vil være viktigst i den
7 kommende fireårsperioden.

8 **Bærekraft** er et nøkkelbegrep for programperioden. Med bærekraft mener Norges Bondelag at mat
9 fra framtidens norske jordbruk skal produseres på en måte som ikke forringer ressursene, som ivaretar
10 levedyktigheten til økosystemene vi alle lever av, og som bidrar til å redusere den globale
11 oppvarmingen. Samtidig må produksjonen være økonomisk bærekraftig helt ut på det enkelte
12 gårdsbruk, og gi grunnlag for at bonden får inntektsmuligheter på linje med andre grupper i
13 samfunnet.

14 Få land i verden har et bedre utgangspunkt for bærekraftig produksjon av mat enn Norge, og det har
15 vi et ansvar for å utnytte. **Ved å bruke ressursene i hele Norge på en god og smart måte, bruke
16 politiske virkemidler og sikre at forbrukerne foretrekker norske produkter, kan vi øke
17 norskandelen i maten vi spiser og føret til dyra.** Dette er et grunnleggende mål for Norges Bondelag
18 de neste fire årene.

19 Gjennom kriser de siste årene har vi sett at åpne internasjonale markeder raskt kan bli mer lukket,
20 med restriksjoner på flyten av varer og arbeidskraft. Dette utfordrer hele samfunnet slik vi har
21 innretta oss, også landbruket. I den kommende programperioden er vårt svar å benytte mest mulig
22 av våre egne jordressurser i Norge til produksjon av mat og fôr. Det er et samfunnsansvar å holde
23 disse jordressursene tilgjengelig for matproduksjon, også for framtida.

24 Forventninger og endra forbruksmønstre stiller krav til hvordan vi produserer mat, men skaper
25 samtidig nye markedsmuligheter for bønder og landbruket. Vi opplever at forbrukerne blir stadig mer
26 bevisste og vil vite hvordan maten produseres. Det er forventninger til redusert klimaavtrykk, god
27 dyre- og plantehelse og god dyrevelferd. Dette skal vi møte med ambisjoner om stadig forbedring
28 basert på faglighet og oppdatert kunnskap. Vi ønsker samtidig størst mulig grad av åpenhet rundt hva
29 vi gjør, hvordan vi gjør det og hvorfor vi gjør det.

30 Klimaendringer får store følger for hvordan vi kan og vil produsere maten vår i framtida. I den
31 foregående programperioden opplevde landbruket for alvor hvilke konsekvenser mer ekstreme
32 væertyper som tørke og flom kan gi. Som næring trenger vi å tilpasse oss denne nye hverdagen.
33 Samtidig har vi, i likhet med andre næringer, et ansvar for å kutte i våre utslipp og øke opptak av
34 klimagasser.

35

36 1. Marked, verdiskaping og økonomiske vilkår

37 Økt verdiskaping og en bærekraftig bruk av jorda i hele landet avhenger av at bonden fortsatt tjener
38 penger i det innenlandske markedet. Krevende naturgitte forhold med kort vekstsesong og små
39 jordskifter, samt høyt norsk lønns- og kostnadsnivå, fører til at norsk mat har høyere
40 produksjonskostnader enn importert mat. Importvernet er en avgjørende faktor for at norske
41 landbruksvarer skal være konkurransedyktig.

42 Over tid er verdien av importvernet blitt redusert, mye på grunn av innrømmelser Norge har gitt i
43 internasjonale frihandelsavtaler, avtaler innen EØS og i regi av WTO. I dag er deler av importvernet
44 for landbruksvarer så svakt at det ikke gir bøndene handlingsrom til å fylle alle deler av
45 samfunnsoppdraget.

46 Med et styrka importvern kan mer av bondens inntekt tas ut i markedet. Da kan
47 budsjettoverføringene målrettes bedre for å nå de øvrige mål i landbrukspolitikken, slik som
48 inntektsmessig utjamning mellom produksjoner, bruksstørrelser og distrikt.

49 **Norges Bondelag kjemper for å styrke importvernet for landbruksvarer.** Det er et langsiktig arbeid
50 som krever endringer i det globale handelssystemet og innen EØS. Vi må gjøre mer for å øke
51 forståelsen for at denne styrkingen må skje, generelt i samfunnet og spesielt blant politikere og
52 beslutningstakere.

53 Å øke prisene i det norske markedet nå, uten hensyn til begrensningene som ligger i dagens
54 tollsatser, vil føre til at konkurransen fra importerte matvarer øker ytterligere. Da krymper markedet
55 for norsk landbruk og en får mindre bruk av norsk jord. Dette vil merkes best i de deler av landet der
56 konkurranseulempene er størst fra før av, på grunn av klima, arrondering og avstand til markedet.

57 Så lenge importvernet ligger fast, er budsjettmidlene over jordbruksavtalen det virkemiddelet som
58 må sikre bruk av areal over hele landet. **Nøkkelen ligger i kanaliseringspolitikken: Grovfôrbaserte**
59 **produksjoner er bærebjelken i distriktene og kornproduksjon dominerer i mange de beste**
60 **jordbruksområdene.** Vi må styrke kornøkonomien, samtidig som vi bedrer lønnsomheten for
61 grasarealene i distriktene. For å ha et størst mulig marked for norsk landbruk totalt må også hensynet
62 til de kraftfôrkrevende produksjonene ivaretas i avveiningen mellom kornpris og virkemidler for å
63 sikre bruk av grasareal. Arealer som er egnet for grøntproduksjon må utnyttes optimalt for å møte
64 vekstmulighetene i grøntsektoren.

65 Tross svekka importvern har norsk mat beholdt en sterk stilling i markedet. **At forbruker opplever at**
66 **norskprodusert mat har en egen kvalitet og merverdi,** er avgjørende for å beholde denne
67 posisjonen. Bøndene må gi forbrukerne grunn til å foretrekke norske produkter, og vi må beholde
68 overføringer og markedsregulering, i tillegg til importvernet.

69 Lengre perioder med ubalanse i markedene for flere produksjoner har presset bondens økonomi. I
70 årene som kommer blir det derfor viktig å sørge for balanse i dagens markeder, samtidig som
71 næringa må utvikle og utnytte nye markeder, både for varer og tjenester.

72 **Norges Bondelag arbeider for å styrke bondens posisjon i verdikjeden for mat.** Da trengs sterke
73 bondeide samvirker, spesielt fordi dagligvaremarkedet er konsentrert om tre store prisfokusede
74 kjeder. En tilleggsstrategi er å videreutvikle og øke småskala videreføring og direkte salg fra bonde
75 til forbruker.

76 Landbruksnæringa blir stadig mer presset av offentlige pålegg og restriksjoner. Dette gir økte
77 kostnader og reduserte inntjeningsmuligheter. **Det er derfor viktig at endringer i regelverk gir**
78 **langsiktige og forutsigbare rammevilkår for landbruksnæringa.**

79 **Mål i programperioden:**

80 **Styrke økonomien i norsk landbruk.** Inntektsmulighetene for landbruket skal årlig ha en kronemessig
81 utvikling som ligger høyere enn lønnsutviklingen ellers i samfunnet, for å tette inntektsgapet i forhold
82 til andre grupper.

83 **Bondens posisjon i verdikjeden styrkes.** Dette innebærer å styrke nasjonal matproduksjon, og gi
84 bonden et inntektsnivå på linje med andre grupper.

85 **Etablere en økt forståelse i samfunnet for at importvernet for landbruksvarer må styrkes.**

86 **Norskandelen i mat og fôr skal økes i alle produksjoner.** Forbruksveksten av grønnsaker, frukt og
87 bær bør dekkes av norske varer. Også etterspørsel etter ferdigmat og vegetarmat skal møtes med
88 norske produkter.

89 **Verdiskapinga fra norsk landbruk må økes over hele landet.** Dette krever at den nasjonale
90 infrastrukturen rundt landbruket opprettholdes, og det er nødvendig å ta et spesielt hensyn til Nord-
91 Norge.

92 **Vi vil styrke båndet mellom bonde og forbruker,** og bygge kunnskap hos forbrukerne om hvordan
93 maten blir produsert. Sentralt her er å styrke det mentale importvernet gjennom tettere kobling
94 mellom bonde og forbruker med åpenhet og informasjon.

95 **Norges Bondelag er prinsipielt mot næringsforbud.** Eksisterende virksomhet må ha sterk beskyttelse
96 mot inngrep.

97 **Norges Bondelag vil:**

98 *Styrke importvernet*

- 99 • Forsterke vår argumentasjon på området og etablere allianser som kan være med og gi arbeidet
100 mer politisk tyngde.
- 101 • At handlingsrommet i eksisterende handelsavtaler blir brukt, og at det vurderes mer fleksibel
102 bruk av krone- eller prosenttoll for å holde på et velfungerende importvern.
- 103 • Jobbe for at det ikke gis økte konsesjoner i eksisterende og nye frihandelsavtaler eller innenfor
104 WTO.
- 105 • Jobbe for innarbeidelse av tydeligere standarder for mattrygghet, dyrevelferd og antibiotikabruk
106 i importerte varer.
- 107 • Sammen med NHO, LO og andre alliansepartnere som arbeider for norsk verdiskaping, finne
108 effektive virkemidler som reduserer grensehandelen.
- 109 • Arbeide for at Norge ikke starter en prosess for å søke EU-medlemskap.

110 *Styrke bondens posisjon i verdikjeden for mat*

- 111 • Øke oppslutningen om samvirket. Bidra til kunnskap om samvirke i samfunnet, og til økt
112 forståelse for deres oppgaver med å balansere produksjon og marked.
- 113 • Arbeide for å styrke og utvide redskapskassa for markedsbalansering og produksjonsregulering.
- 114 • At eventuelle konkurransefremmende tiltak i meierisektoren skal være tidsavgrenset og
115 finansieres over statsbudsjettet, og ikke innenfor prisutjevningsordningen for melk.

- 116 • Sikre effektiv innføring av lov om god handelsskikk, med et uavhengig tilsyn. Jobbe for
117 reguleringer som gir mer konkurranse i distribusjonsleddet i verdikjeden for mat, for å bedre
118 konkurransen i dagligvaremarkedet.
119 • Vi må unngå at dagligvarekjedene får kontroll over matproduksjonen fra jord til bord.

120 *Øke norskandelen*

- 121 • Legge til rette for produksjoner som øker norskandelen også i plantebasert kosthold.
122 • Sikre virkemidler som kan styrke «den norske smaken» gjennom egne sorter tilpasset norsk klima
123 og et tett samarbeid med grossister og dagligvarebransjen.
124 • Prioritere forskning/utviklings- og innovasjonsmidler til:
125   ○ Sortsutvikling for å møte forbrukerpreferanser
126   ○ Nye omsetningskanaler
127   ○ Nye fôrråvarer
128   ○ Ny teknologi som styrker konkurransekraften i norsk matproduksjon.
129 • Sikre at norsk produksjon er leveringsdyktig og -stabil på økologiske varer og på spesialiteter.
130 Bedre produksjonsplanlegging og mer aktivt markedsarbeid for å øke norskandelen i det
131 økologiske markedet. Vurdere gjeninnføring av et tallfesta mål for økologisk landbruk, og sikre
132 økonomiske virkemidler for å dekke markedets etterspørsel på økologiske varer.
133 • Sammen med regjeringa, næringsmiddelindustrien og kjedene finne virkemidler for å øke
134 forbruket av norske råvarer i det innenlandske markedet. Dette betinger et målrettet og
135 utviklende samarbeid mellom produsenter, grossister og dagligvarebransjen for å sikre at
136 «smaken av Norge» ivaretas gjennom hele verdikjeden.
137 • Utrede endringer i regelverket som kan sikre større bruk av norske produkter ved anbud innen
138 det offentlige og offshore. Jobbe for at det offentlige utnytter sin innkjøpskraft og går foran for å
139 øke norskandelen.
140 • Slutte opp om og styrke merkeordningene med utgangspunkt i landbrukets kvalitetssystem (KSL).
141 • Jobbe for en felles standard for alle produkter om omsettes i Norge med krav om norsk nivå på
142 dyrevelferd, medisinbruk, HMS, plantehelse og dokumentasjon av klimautslipp også for
143 importerte varer.

144 *Øke verdiskaping over hele landet*

- 145 • Øke investeringsmidlene til fornying av driftsapparatet. Investeringene må ta utgangspunkt i
146 gårdens samlede ressurser, og ikke betinge kapasitetsøkning. Det er spesielt viktig med
147 investeringsordninger for overgangen fra båsfjøs til løsdrift.
148 • Sikre en spredt egg- og svineproduksjon for å ivareta en spredt matproduksjon, dyrehelse og
149 miljømål.
150 • Utvikle virkemidler sammen med Staten, også utenfor jordbruksavtalen, som bidrar til å sikre en
151 fungerende verdikjede for mat over hele landet, med spesielt fokus på Nord-Norge.

152 *Styrke båndet mellom bonde og forbruker*

- 153 • Legge til rette for bruk av alternative omsetningskanaler og mer direktesalg fra bonde til
154 forbruker i lokale verdikjeder.
155 • Øke volum og verdi på landbruksbasert tjenesteyting, reiseliv, kommersiell jakt og fiske.
156 • Jobbe for at lokal mat blir sterkere prioritert innenfor nasjonale reiselivsstrategier.

157

158

159 *Ha bedre vern for bondens næringsvirksomhet*

- 160 • Inntil et regelverk som hindrer næringsforbud er på plass, skal det arbeides for at grunneier
161 sikres retten til å ta i bruk tilgjengelige, men ikke benyttede ressurser på egen eiendom for å
162 sikre eller utvide driften.
- 163 • Endre regelverket slik at lovlig næringsvirksomhet ikke kan innskrenkes eller forbys uten at det er
164 framlagt solid faglig grunnlag, som er behandlet i en åpen og demokratisk prosess.
- 165 • Ved innskrenkning av eller forbud mot ei lovlig næring, må næringsutøveren ha full dekning for
166 sitt økonomiske tap.
167

168 2. Areal – landbruket skal bruke hele landet

169 Kun tre prosent av landets areal er dyrka. Denne landbruksjorda er spredt utover landet, og
170 dyrkingsforholdene varierer. Noen steder tillater klimaet dyrking av matvekster som korn og
171 grønnsaker. Andre steder er klima, jordsmonn og arrondering mer begrensende, og gjør at det
172 hovedsakelig er gras som kan dyrkes. Beitedyr som storfe, geit og sau kan hente enda mer fôr i
173 utmark enn de gjør i dag.

174 **Norges Bondelag vil ha en bærekraftig bruk av landets jordbruksressurser, og vil derfor arbeide for**
175 **å styrke arbeidsdelinga i norsk jordbruk og legge til rette for optimal utnyttelse av de enkelte**
176 **arealene.** Kanaliseringspolitikken for landbruket innebærer målretta bruk av de økonomiske
177 virkemidlene og tiltak som gir levende produksjonsmiljø i alle deler av landet. En forutsetning er at
178 landbruket har et godt og likeverdig tilbud over hele landet innen service, infrastruktur og tilgang til
179 investeringskapital.

180 Det må være lønnsomt å bruke arealer med potensiale for å produsere matvekster til dette formålet,
181 framfor til dyrking av fôr. Samtidig må disse arealene gis det sterkeste vern mot nedbygging.

182 **Vi vil arbeide for at en størst mulig andel av fôret til norske husdyr er produsert i Norge,** og mener
183 bruken av soya fra land med regnskog bør avskaffes som proteinkilde innen 2030. Det må legges til
184 rette for økt produksjon av protein i Norge, og bedre utnyttelse av eksisterende proteinkilder. Dette
185 forutsetter et spleiselag med myndighetene for å kunne utvikle og utnytte alternative proteinkilder
186 som sikrer lønnsomheten i husdyrproduksjonen. Dette forutsetter videre at myndighetene bidrar
187 med virkemidler slik at omfanget av norsk jordbruk ikke reduseres og at utnyttelse av
188 jordbruksarealet over hele landet sikres. Vi skal videreføre en restriktiv holdning til bruk av
189 genmodifiserte organismer i matproduksjonen.

190 For å ta hele landet i bruk må næringa utnytte utmarksressursene og ha vilkår som gjør bruken av
191 dem mulig. Beiting gir god velferd for dyra og er en del av det biologiske kretsløpet som påvirker
192 naturmangfoldet. Beiting gir positiv klimaeffekt. Rovdyr gjør det vanskelig å bruke utmarka til
193 beitedyr og er en begrensning for å utnytte potensialet for matproduksjon i utmarka. Innenfor
194 rovdyrsonene kan det også være svært utfordrende å ha beitedyr på innmark. Vi vil arbeide for en
195 rovdyrforvaltning som i minst mulig grad begrenser mulighetene til å utøve næring.

196 **Familiebruket utgjør ryggraden i norsk landbruk** og er et sentralt premiss for et eiendomsregelverk
197 som bidrar til å sikre næringa de ressurser som er nødvendig for å utvikle og videreføre
198 driftsenhetene.
199

200 [Mål i programperioden](#)

201 **Forhindre nedgang av jordbruksareal, og på den måten sikre landbruk over hele landet. Stoppe**
202 **utviklinga der dyrka mark og innmarksbeite går ut av drift. Øke kornarealet der det er mulig, og**
203 **stoppe utviklinga der dyrka mark og innmarksbeite går ut av drift. Dette er en særlig utfordring i**
204 **arealsone 5-7.**

205 **Planteproduksjonen økes, og mer av arealene brukes til den mest høgverdige veksten.** Dyrking av
206 mat prioriteres framfor fôr, gitt at det kan omsettes i markedet.

207 **Proteinproduksjonen økes** gjennom dyrking av proteinvekster, høyere proteininnhold i gras, korn og
208 andre fôrvekster. Utvikling av nye proteinkilder og bedre utnyttelse av eksisterende proteinkilder vil
209 kunne bidra til dette.

210 **All matjord, både dyrka og dyrkbar, gis et juridisk vern,** ved at dispensasjonsmuligheten i jordlova
211 begrenses. Landbrukets egen nedbygging av matjord må reduseres. Det nasjonale jordvernmålet
212 skjerpes og reduseres til maksimalt 2000 dekar dyrka jord per år.

213 **Sikre mest mulig lokalt eierskap til areal og ressurser i skog og utmark,** og at grunneiers råderett er
214 ivaretatt slik at utmarka gir mulighet til verdiskaping for bonden. **Rovviltpolitikken må sikre beiting**
215 **og bærekraftig utnyttelse av inn- og utmarka,** både utenfor og innenfor rovdyrsonene. Som et
216 minimum må Stortingets rovviltforlik følges opp av forvaltningen. Bestandsestimater må
217 kvalitetssikres slik at de i størst mulig grad stemmer over ens med den faktiske størrelse som
218 rovdyrbestandene har. Dette er svært viktig for å sikre tilliten til forvaltningen av rovdyr.

219 **Styrke lokale produsentmiljø** ved å sikre infrastruktur og servicetilbud, som veterinærtjenester, i
220 utsatte områder. Flere lokale fellestiltak innen rådgiving og kompetanseutvikling.

221 **Konsesjonsloven, jordloven og odelsloven må ikke svekkes ytterligere.** Eiendomsregelverket må
222 styrkes for å sikre lokalt eierskap og bruk av arealressursene. Videre må det legges til rette for at de
223 som har landbruk som yrke kan erverve, utvikle og leve av inntektene fra et familiebruk.

224 **Nydyrking av myr må være tillatt** så lenge dette er forsvarlig i et klimaperspektiv og når hensynet til
225 matsikkerhet eller grunneieren i den konkrete saken veier tyngre enn de motstridende hensyn.

226

227 [Norges Bondelag vil](#)

228 *Ha landbruk over hele landet*

- 229 • Jobbe for rammebetingelser som gir framtidstro og utvikling hos små og mellomstore bruk, for å
230 hindre ytterligere bruksnedgang.
- 231 • Starte en prosess med mål om å innføre tak og trappetrinnstilskudd i alle produksjoner.
- 232 • At staten tar kostnaden ved registrering av fornminner og arkeologiske utgravinger når bonden
233 vil bygge eller nydyrke på egen gård.

234 *Opprettholde arbeidsdelinga i norsk jordbruk*

- 235 • Opprettholde eksisterende ammekuproduksjon i beite- og grasarealer i hele landet, men videre
236 vekst bør skje i sone 5-7.
- 237 • Finne virkemidler som stimulerer til høyere kornavlinger, og stimulere til kornråvarer av
238 kvaliteter og sorter som markedet etterspør.

239

240 *Øke planteproduksjonen*

- 241 • Styrke kvaliteten på grasarealene gjennom virkemidler som gjør at en større del av grasarealene
- 242 kan grøftes oftere.
- 243 • Utvikle en helhetlig korn- og proteinstrategi innen våren 2022, som sikrer lønnsomhet i
- 244 kornproduksjonen og øker norsk fôr- og matkornandel.
- 245 • Framskynde jordsmonnsmarklegging på dyrka mark i hele landet, og gjøre dette tilgjengelig for
- 246 bonden.
- 247 • Bidra til FoU-arbeid som finner tiltak for bedre jordhelse og dens betydning for matjorda.
- 248 • Styrke utviklingsarbeidet for forbedret sortsmateriale og sortblandinger tilpasset lokale forhold
- 249 og klima.
- 250 • Redusere beiteskader på dyrka mark og skog gjennom å arbeide for tiltak som fører til redusert
- 251 bestand av hjortevilt. Jobbe for å dempe konfliktnivået mellom beitebruker og grunneier ved
- 252 beiteskader forårsaket av rein på innmark.

253 *Øke produksjon av proteiner*

- 254 • Stimulere til mer og bedre grovfôr.
- 255 • Dyrke mer proteinvekster.
- 256 • Øke proteininnholdet i gras og fôrkorn.

257 *Styrke jordvernet*

- 258 • At jordvernet kun kan vike for samfunnskritiske infrastrukturtiltak når det ikke finnes alternativt
- 259 areal, og det gjennomføres så arealeffektivt som mulig. Vi vil jobbe for det sterkeste vern av
- 260 korn- og grønnsaksjord. Det må også innføres et mål om reduksjon av omdisponering av dyrkbar
- 261 jord.
- 262 • Bøndene må bremse egen nedbygging av dyrka mark, og i større grad legge nybygg på annen
- 263 grunn.
- 264 • Flytte myndighet for omdisponering av matjord fra kommunen til fylkesmannen.
- 265 • At det nasjonale jordvernmålet skjerpes og reduseres til maksimalt 2 000 dekar dyrka jord per år.
- 266 • Styrke arbeidet med å sikre at jordloven overholdes.
- 267 • At Jordloven må endres slik at grunneier gis en rett til å øke eiendommens areal ved nydyrking
- 268 av myr, så lenge dette er forsvarlig i et klimaperspektiv. Adgangen til å nekte nydyrking av myr
- 269 må være faglig forankret, og det må være gjennomført en interesseavveining mellom hensynet til
- 270 matvaresikkerhet, grunneierens behov og de hensyn som taler mot nydyrking.

271 *Utvikle utmarka som ressursgrunnlag*

- 272 • At det skal legges til rette for mer lokalt eierskap og grunneierstyrt forvaltning for å stimulere til
- 273 næringsutvikling i grunneiers regi.
- 274 • Sikre grunneiers rettigheter ved næringsvirksomhet i utmark.
- 275 • Bidra til videreutvikling og tilgang til teknologi for beitedyr.
- 276 • Styrke virkemidlene knyttet til storfe og sau i utmark.
- 277 • Jobbe for økt kunnskap og forståelse for utmarka som ressursgrunnlag for matproduksjonen.

278 *At rovdyr ikke skal hindre bruk av utmark og beiteressurser*

- 279 • Bestandsmålene for rovdyr skal ikke overskrides, og det skal ikke tillates ynglinger av rovdyr
- 280 utenfor sonene.

- 281 • Bestandsestimater må kvalitetssikres slik at de stemmer over ens med den faktiske størrelsen til
- 282 rovdyrbestandene.
- 283 • Soneforvaltningen må styrkes med tydelige handlingsregler, som sikrer at rovdyr som tar
- 284 beitedyr i prioriterte områder tas ut, uavhengig av om bestandsmålet for de aktuelle rovdyrene
- 285 er nådd, eller genetikken til skadegjøreren.
- 286 • Lisensfellingsperioden for ulv utenfor ulvesona må starte 1.september, og for jerv 20.august.
- 287 • Skadefelling av rovdyr må gjøres mer effektiv ved å styrke kompetanse hos fellingslagene og bruk
- 288 av løs på drevet halsende hund.
- 289 • Innføre aktiv forvaltning av ørn.
- 290 • Det skal ytes full erstatning for tap og følgekostnader når det er sannsynliggjort at fredet rovdyr
- 291 er skadevolder. Erstatningen skal ikke avkortes utover normaltap.
- 292 • Det må være mulig å utnytte beiteressursene i inn- og utmark, også innenfor rovviltsonene.

293 *Ha sterke produsentmiljøer*

- 294 • Videreutvikle virkemidlene og øke potten innen Investerings- og bedriftsutviklingsmidlene (IBU),
- 295 slik at overgangen fra båsfjøs til løsdrift blir mulig også for bruk med 15 – 30 kyr.
- 296 • Arbeide for toppfinansiering av investeringer i landbruket i områder der panteverdien er lav.
- 297 • Kartlegge sårbare produsentmiljøer og områder der arealer går ut av drift, særlig i sone 5-7, og
- 298 videre etablere et prosjekt for å bygge bærekraftige produksjonsklynger over hele landet.
- 299 • Drive aktivt rekrutteringsarbeid, videreføre mentorordning og sikre finansiering av fagskoletilbud
- 300 i landbruket.

301 *Styrke familiejordbruket*

- 302 • Adgangen til å erverve en landbrukseiendom for aksjeselskaper og andre selskaper med
- 303 begrenset ansvar, må strammes kraftig inn.
- 304 • Priskontrollen må reflektere eiendommens inntektsmuligheter fra landbruk. Den må være
- 305 produksjonsnøytral, slik at aktuelle kjøpere kan konkurrere på like premisser og med lik ramme.
- 306 • Priskontroll på rene skogeiendommer må gjeninnføres.

307

308 **3. Norsk matproduksjon i et klima i endring**

309 Fotosyntesen er grunnlaget for all matproduksjon. Plantenes evne til å drive fotosyntese påvirkes i

310 store grad av klimaet, og matproduksjonen er svært utsatt for klimaendringer. I Norge vil det bli

311 mildere, men vi må også forvente oss mer uforutsigbart vær og mer ekstreme værtyper. De siste

312 årene har bønder vært nødt til å håndtere både lange perioder med tørke og nedbør, samt

313 situasjoner med flom og ras i løpet av én og samme sesong. Dette må vi forvente mer av i tida som

314 kommer, og det er nødvendig å tilpasse måten vi driver for å kunne møte slike situasjoner best mulig.

315 Raske vekslinger kan gi kortere tidsvinduer for å gjennomføre onnearbeid uten å skade jorda. Her er

316 det å opprettholde en spredt produksjon, for å redusere risiko ved klimarelaterte hendelser, et viktig

317 tiltak.

318 **Landbruket har, som andre sektorer, et ansvar for å bidra til å løse klimakrisen.**

319 Klimagassutslippene fra næringa skal reduseres. Gjennom økt karbonlagring i skog og jord kan vi

320 bidra til å fjerne karbon fra atmosfæren. For Norges Bondelag er det viktig at norske klimakutt bidrar

321 til at de globale utslippene reduseres, og ikke fører til en økt avhengighet av knappe ressurser i andre

322 land. Da er det avgjørende at vi utnytter mest mulig av våre egne ressurser, og at det skjer på en

323 bærekraftig måte. Klimatiltak må ikke hindre matproduksjon som utnytter de naturgitte

324 forutsetningene vi har, med store områder som kun egner seg til beite eller grasdyrking. **Landbruket i**
325 **Norge er fornybart og skaper store verdier i hele landet.** Vi har derfor en viktig rolle å spille i den
326 grønne omleggingen som må skje i norsk næringsliv.

327

328 Mål i programperioden

329 Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag har forplikta seg til å **innfri klimaavtalen** i
330 samarbeid med myndighetene. Landbrukets klimaplan viser hvilke klimaløsninger som skal
331 prioriteres og delmål for utslippskutt. Norges utslippsregnskap for klimagasser må forbedres slik at
332 alle klimaløsninger jordbruket bidrar med fanges opp og krediteres.

333 **Øke vår produksjon av korn, poteter, grønnsaker, frukt og bær** for å gjøre oss mindre avhengig av
334 ressurser fra andre land. Landbruket må tilpasse produksjonen så den blir mer hardfør i et endra
335 klima.

336 **Landbruket skal bidra til å øke norsk produksjon av fossilfri energi, og fase ut fossile energikilder på**
337 **egen gård.** Vi vil blant annet arbeide for å nå målet i klimaplanen om at 25 prosent av husdyrgjødsel
338 skal brukes til produksjon av biogass i 2030. Målet er fortsatt et fossilfritt landbruk innen 2030.

339 **Karbonbinding i jord og skog skal økes.**

340 **Landbrukets klimautfordringer må ivaretas bedre i kommunalt og statlig planverk enn i dag.**
341 **Erstatningsordningene for klima- og naturskade** må forbedres og tilpasses lokale forhold.

342

343 Norges Bondelag vil

344 *Innfri klimaavtalen og gjennomføre klimaplanen*

- 345 • Gjøre en målretta innsats for bedre grovfôr kvalitet, husdyravl som gir lavere klimaavtrykk og
346 bruk av tilsetningsstoffer i fôr.
- 347 • Jobbe for å tilrettelegge for økonomisk smarte klima- og miljøløsninger. Dette inkluderer
348 etablering av et klima- og miljøfond for jordbruket som stimulerer til klimasmarte investeringer
349 på gården.
- 350 • Belønne de som tar i bruk klimakalkulatoren for å redusere utslipp fra egen gård.
- 351 • Stimulere til økt lagerkapasitet for husdyrgjødsel, og sikre at husdyrgjødsel brukes på planter i
352 vekst.
- 353 • Optimalisere bruk av innsatsfaktorer for å redusere utslipp gjennom presisjonslandbruk.

354 *Satse på grønt*

- 355 • Arbeide for å øke investeringene til hydrotekniske anlegg, vanning og dekkvekster for å gi større
356 og bedre avlinger.
- 357 • Jobbe for investeringsvirkemidler til teknologi og robotløsninger som tilpasser
358 planteproduksjonen til et røffere klima.
- 359 • Jobbe for fortsatt tilgang til trygge og målretta plantevernløsninger.
- 360 • Tilpasse miljøvirkemidler til lokale forhold, og styrke dem.

361 *Bruke mer og produsere mer fossilfri energi*

- 362 • Stimulere til økt bruk av biodrivstoff i jordbrukets maskinpark, uten at det går på bekostning av
363 lønnsomheten i gårdsdrifta.

- 364 • Få myndighetene med på å styrke lønnsomheten i biogassproduksjon både i store
365 sambehandlingsanlegg og i mindre skala. Dette gjelder både tilbuds- og etterspørselssiden.
366 • Sikre virkemidler og løsninger for innfasing av fossilfrie løsninger i landbrukets bygninger og
367 maskinpark.
368 • Redusere bruk av fossilplast i landbruket, og sammen med myndighetene sikre bedre
369 returordninger for landbruksplast med mål om at 100 prosent av den fossile platen samles inn.

370 *Øke karbonbindingen*

- 371 • Øke karbonbinding i jord blant annet gjennom økt beitebruk og alternative metoder for
372 jordarbeiding, samt bruk av fangvekster og biokull.
373 • Øke karbonbinding ved å stimulere til aktiv skogskjøtsel for å produsere trevirke.

374 *Ha klimahensyn i planverk og erstatninger*

- 375 • Arbeide for at kommunene skal ta hensyn til klimaendringer i planlegginga, slik at ikke dyrka
376 mark blir påvirket negativt. Viktige tema er håndtering av overflatevann, dimensjonering av
377 vann- og avløpsnett og kapasitet på renseanlegg i nedbørrike perioder.
378 • Styrke tiltak som forebygger naturskade.
379 • Forbedre naturskadeordningen som hjelpemiddel når ekstremvær treffer. Gi kommunen og
380 fylkesmannen større roller i håndteringen av naturskadesaker.
381 • Forbedre de klimabetingede erstatningsordningene, blant annet for avlingsskade og vinterskade.

382

383 4. Landbrukets samfunnsoppdrag

384 Vår evne til å levere på viktige forventninger fra samfunnet rundt oss har ført til høy oppslutning om
385 den politiske og økonomiske støtten til norsk landbruk. Et sterkt Bondelag er avgjørende for å styrke
386 landbrukets politiske rolle. En styrket matproduksjon der produksjonsareal i hele landet blir brukt er
387 den beste matberedskapen Norge kan ha. Det er viktig med en grøntproduksjon i hele landet som
388 nytter klimatiske forskjeller og ulikt jordsmonn til å produsere produkt med en smak og kvalitet som
389 forbrukeren ønsker. Samtidig vil en spredd produksjon medvirke til å redusere risikoen i
390 produksjonen.

391 Folk flest ønsker at landbruket bruker jord og beiter i inn- og utmark over hele landet til å produsere
392 mat og til å skape verdier og arbeidsplasser. **Vi skal produsere med god dyrevelferd og god plante-
393 og dyrehelse, med et så lite klimaavtrykk som mulig, og maten skal være trygg å spise.** Disse
394 målsettingene ligger til grunn for vårt samfunnsoppdrag, og det skal vi levere på.

395 Det er en økende interesse for, og tydeligere meninger om, hvordan maten blir produsert. Samtidig
396 som engasjementet øker, blir andelen av befolkningen med tilknytning til et gårdsbruk stadig mindre,
397 og med det også kjennskapen til hvordan maten produseres. Dette setter krav til hvordan vi
398 produserer maten og hvordan vi kommuniserer.

399

400 Mål i programperioden

401 **Øke den norske matproduksjonen**, der så mye som mulig av både mat og fôr er henta fra areal i
402 Norge. Vi vil øke selvforsyningsgraden¹ til minst 50 prosent i løpet av programperioden.

---

¹ Andel av matvareforbruket på energibasis. Produsert i norsk jordbruk på norsk fôr

403 **Gi forbruker og samfunn større forståelse for og innsikt i matproduksjonen** gjennom åpenhet,
404 kunnskapsformidling og tilstedeværelse i debatter.

405 **Vi vil bedre dyre- og plantehelse og dyrevelferd** i norsk landbruk ytterligere. Vi vil ha
406 dyrevelferdsprogram for alle produksjoner, og redusere risiko for planteskadegjørere ved import av
407 plantemateriale og andre produkter. Et viktig redskap er å sikre oppslutning om KSL, både blant
408 bønder og hos andre landbruksaktører. KSL er bondens kvalitetssikringsverktøy som gir en felles
409 standard og sikrer dokumentasjon og kvalitet i landbrukets produksjoner. All relevant dokumentasjon
410 samles i KSL-systemet.

411 **Styrke landbrukets rolle som en del av nasjonal, regional og lokal beredskap** gjennom et mer
412 formalisert samarbeid med styresmaktene på ulike nivå.

413 **Få på plass beredskapsløsninger på den enkelte gård.**

414 **Godt arbeidsmiljø, fysisk og psykisk bondehelse.** Færre ulykker i landbruket, og ingen dødsulykker i
415 næringa i løpet av programperioden. Risiko for kriser og alvorlig hendelser på gårdsbruk fanges opp
416 bedre og tidligere enn i dag.

417 **Økt kompetansenivå blant bønder.**

418 **Likestilling:** Økt andel kvinnelige bønder, både eiere og drivere av gårdsbruk.

419

420 [Norges Bondelag vil](#)

421 *Øke norskandelen i produksjonen*

- 422 • Bedre ressursutnyttelsen gjennom hele verdikjeden. Alt som blir produsert i norsk landbruk skal
423 bli spist, fôra opp eller anvendt i annen verdikjede.
- 424 • Redusere matsvinnet ved å utfordre dagligvarekjedene til å tilby matvarer i andre størrelser og
425 fasonger enn det som er standard, samt øke de lokale butikkenes valgfrihet for lokalt sortiment.
- 426 • Bidra til et koordinert og systematisk arbeid i verdikjeden for å øke andelen norsk fôr og for å
427 sikre konkurransekraften for norske råvarer.
- 428 • Norsk landbruk skal redusere bruken av importert soya i all husdyrproduksjon innen utløpet av
429 programperioden. Vi skal utnytte norske proteinkilder bedre og totalt øke andelen norsk fôr i
430 fôrseddelen.
- 431 • Videreføre forskning på og stimulere til økt nyutvikling av proteinråstoff i Norge, som alternativ
432 til soya.
- 433 • Arbeide for å gjøre løsninger fra Foods of Norway tilgjengelige og lønnsomme.
- 434 • Øke bruken av restprodukter fra matproduksjon som proteinrikt fôr til husdyr. Dette gjelder både
435 fiskemjøl, i samarbeid med sjømatnæringa, og å jobbe for å få bruke animalske proteiner til
436 énmaga dyr.
- 437 • Utvikle en samlet strategi for aktivt stimulere etterspørsel etter grøntprodukter hos forbrukerne,
438 og sikre at ambisjonene for vekst i norsk grøntproduksjon settes ut i livet.

439 *Kommunisere ærlig og åpent*

- 440 • Kommunisere ærlig og åpent om norsk landbruk, med særlig vekt på hvordan dyra har det og
441 måten maten blir produsert.
- 442 • Åpne opp mer om alle deler av produksjonen.

- 443 • At hele landbruksnæringa øker innsatsen for kunnskapsoppbygging om matproduksjon blant
444 barn og unge gjennom skolen.

445 *Ha god dyrevelferd, dyre- og plantehelse*

- 446 • Opprettholde minimal bruk av plantevernmidler, og legge til rette for mer mekanisk og integrert
447 plantevern, gjennom for eksempel å ta i bruk ny teknologi.
- 448 • Arbeide for felles nordisk sertifisering av plantevernmidler.
- 449 • Videreføre prinsippet om ingen forebyggende bruk av antibiotika til husdyr, og jobbe med
450 utfasing av forebyggende bruk av koksidiostatika i kalkunproduksjon. Følge opp handlingsplanen
451 mot antibiotikaresistens.
- 452 • Fullføre arbeidet med å lage og ta i bruk dyrevelferdsprogram i alle husdyrproduksjoner.
- 453 • Styrke kompetansen og det økonomiske handlingsrommet til Mattilsynet. Vi vil arbeide for at
454 tilsynet oppnår sterkere tillit både blant produsenter og forbrukere. Få tydeligere skiller mellom
455 mindre og alvorlige avvik ved tilsyn fra Mattilsynet. Raskere sanksjoner mot alvorlige brudd på
456 dyrevelferdsloven.
- 457 • Den nasjonale handlingsplanen mot villsvin må følges opp med aktive og grunneierbaserte tiltak
458 for å sikre at målet om minst mulig villsvin på minst mulig areal oppnås.

459 *Løfte landbruket som en del av beredskapen*

- 460 • Arbeide for en spredt og desentralisert ordning for beredskapslagring av matkorn, såkorn og frø.
461 Dette må inkludere en satsning på gårdsanlegg.
- 462 • Løfte landbrukets rolle i beredskapssammenheng, som sikkerhet for trygg og nok mat.
- 463 • At landbrukets innsats og ressurser tas med i kommunale beredskapsplaner, og blir en mulig
464 ressurs for fylkesmannens beredskap. Kostnadene ved dette må dekkes av storsamfunnet.
- 465 • Jobbe for at hvert gårdsbruk har en beredskapsplan for å drive i 72 timer ved kriser.

466 *At alle skal ha godt arbeidsmiljø*

- 467 • Ivareta helse, trivsel og arbeidsevne for de som har arbeidsplassen sin i landbruket, og sikre gode
468 arbeidsvilkår i henhold til lover og regler.
- 469 • Sikre relevant og oppdatert forskning gjennom Nasjonalt fagkompetansesenter for
470 landbrukshelse
- 471 • Styrke velferdsordningene i landbruket.
- 472 • Sikre god fysisk og psykisk helse i for de som jobber i jordbruket. Bidra til å etablere plattformer
473 og møteplasser for bønder, både i organisasjonen og annen regi.
- 474 • Sikre ressurser som kan hjelpe bønder i krise, i samarbeid med Norsk landbruksrådgiving og lokal
475 helsetjeneste.
- 476 • Arbeide mot uheldige konsekvenser av NAV-regelverk ved permittering og sykdom.

477 *Øke bøndernes kompetanse ytterligere*

- 478 • Arbeide for at landbruksutdanninga på videregående- og høgskolenivå (fagskole) skal være
479 relevant og oppdatert.
- 480 • Utvikle den desentraliserte landbruksutdanningen og tilbudet om voksenopplæring innen
481 landbruk. Gjøre den enda mer fleksibel gjennom digitalisering av læremidler kombinert med
482 nettbasert undervisning.
- 483 • At det innføres kompetansekrav i alle produksjoner, og at opplæringsprogrammer er tilgjengelige
484 og målretta. I tillegg til den rene fagkompetansen, må bondens kompetanse som arbeidsgiver,
485 styrkes.

486 *Ha likestilling i landbruket*

- 487 • Utarbeide en strategi som gir økt kvinneandel i landbruket.
- 488 • Norges Bondelag vil jobbe for å sikre gode velferdsordninger, spesielt knyttet til svangerskap og
- 489 fødsel.

490